

МРІЇ ВЕЛИ ЙОГО ЗА СОБОЮ... *

Вельмишановні колеги, дорогі друзі, щиро вітаю вас в урочистий та знаменний день відкриття наукової конференції, присвяченої 100-річчю від дня народження Миколи Гордійчука – одного з гідних будівельників української національної культури.

Микола Максимович закінчив Київську консерваторію (нині – Національна музична академія України імені П. І. Чайковського) у 1947 році. Я тоді перейшов на другий курс. Отже, нас розділяли чотири курси і 10 років: мені було 18, йому – 28 – це велика різниця, яка, насправді, була ще більшою, бо він воював, а кожен рік на фронті справедливо вважають за кілька років. Я був юнаком, він – зрілою людиною. Згадую його кремезну, міцно збиту фігуру, грубувато виліплене обличчя з не дуже правильними рисами – великим ротом, широким носом, що не зовсім поєднувалося з романтичним уявленням про служителя муз. І, як контраст, – голос теплого, трохи глухуватого, матового тембру, який звучав незмінно щиро, і красиву, за своєю природою, мову. Коли Микола Максимович говорив про важливі для нього речі, чим він жив (наприклад, у тісному приміщенні Спілки композиторів на вул. Володимирській розповідав про оперу М. Леонтовича «На русалчин великдень», яку, на його думку, потрібно було завершити й сценічно представити), виявлялося, що він і сам романтик. Так, він був людиною тонкого душевного складу, вразливим і співпереживав чужим нещастям. Був схильний до мрій, і вони вели його за собою.

Це були важкі часи абсурдних діянь й ідіотичних формул. Скажімо, мистецтво вважали національним лише за формою, але не за змістом. Слово «націоналізм», тобто відданість своїй нації, неодмінно випереджали прикметником «буржуазний», що сукупно вартувало осуду. До слова «інтернаціоналізм», як правило, додавали прикметник «пролетарський» і цим виразом характеризували щось вельми позитивне. Натомість слово «космополітизм», яке означає те ж саме, що й «інтернаціоналізм», разом із прикметником «безрідний» звучало надзвичайно тяжким звинуваченням, майже прокляттям. Я згадую з неприязню тодішні кампанії: українізація – русифікація – знову українізація – і знову русифікація. Ті, хто йшов услід за партією (а дехто намагався бігти поперед неї), втрачали совість і репутацію. Аби зберегти те й інше, потрібно було мати власний ідейний стрижень. У М. Гордійчука він був: прагнення всіма силами сприяти розвитку вітчизняної культури. Вірячи в нерозривність традиції, митець ретельно збирав творчу спадщину своїх попередників – М. Грінченка, К. Квітки, Д. Ревуцького – і вірив, що настане пора для публікації та вивчення цього здобутку.

Познайомившись, ми перейнялися симпатією і довір'ям один до одного. На жаль, наші зустрічі були нечастими. Проте я знав, що завжди можу розраховувати на допомогу Миколи Максимовича. Коли-небудь, у відповідних обставинах, я розповів смішну історію про те, як, ще студентом випускного курсу, мене прийняли до Спілки композиторів – без заяви з мого боку і необхідної документації – спонтанним рішенням правління республіканської творчої організації. Дізнався про це згодом, коли рішення схвалила Москва. Я тоді працював за призначенням у Дніпропетровську (нині – м. Дніпро). Гадаю, що М. Гордійчук мав безпосереднє відношення до цієї історії.

---

* Привітання від відомого музикознавця М. Бялика, надіслані з Німеччини для учасників конференції, присвяченої 100-річчю видатного українського музикознавця, багатолітнього співробітника ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУ М. Гордійчука.

Прийнятий через три роки в аспірантуру в Ленінграді, я на півстоліття пов'язав свою долю з містом на Неві. Однак не втрачав зв'язку з рідною мені Україною та її музикантами. Про деякі події та деяких осіб я писав статті. Мною керувало не лише бажання самому розібратися в складних ситуаціях і залучити до їх упрозорення інших, – тут був наявний і певний тактичний розрахунок. Річ у тім, що українським партійним чинушам, які намагалися вершити долі мистецтва в республіці, важливо було не стільки, хто пише, скільки, де опубліковано. І якщо матеріал з'являвся в журналі «Советская музыка», що іменували «всесоюзною трибуною», він ставав для них своєрідною директивою, яку брали до уваги. Таким чином, коли я писав, наприклад, про виконання Є. Мравінським у Ленінградській філармонії (нині – Санкт-Петербурзька академічна філармонія ім. Д. Д. Шостаковича) нової редакції Третьої симфонії Б. Лятошинського або про поставлену в Одесі й Києві оперу «Загибель ескадри» В. Губаренка, або про демонстрацію творів молодих тоді українських авангардистів, я мав реальну можливість допомогти всім їм (згадавши авангардистів, котрі стали нині класиками, з вдячністю відзначу альбом їхніх фортепіанних творів колишніх років, записаний видатним інтерпретатором сучасної, і не тільки сучасної, музики Є. Громовим).

У 1972 році М. Гордійчук захистив докторську дисертацію про українську радянську симфонічну музику (роботу перед тим було видано як монографію). Мені приємно згадати, що в журналі «Советская музыка» (1972, № 1) уміщено мою рецензію на цю книгу – звісно, схвальну. З тих пір ні моя стаття, ні книга Миколи Максимовича не потрапляли мені на очі. Можливо, з погляду сьогодення, я би дещо сприйняв і висловив по-іншому, проте і нині переконаний, що це дослідження є наріжним каменем українського музикознавства. До слова, раніше, якщо не помиляюся, у республіці було лише двоє докторів наук за спеціальністю «музикознавство» – старійшина української музики Л. Ревуцкий (*dr. honoris causa*) і Г. Таранов, який під час війни представив як дисертацію розроблений ним «Курс чтения партитур». М. Гордійчук виявився чи не третім. У тому, що число музикознавців-докторів згодом зросло, – чимала заслуга Миколи Максимовича як педагога і наставника.

Як відомо, існують різні тлумачення відомих біблійних виразів «час розкидати каміння» і «час збирати каміння». Я дотримуюся найбільш поширеної версії – «час руйнувати» і «час творити». Зараз в Україні киплять політичні пристрасті. Є чимало відчайдушних вояків, готових знести все, що існувало раніше, і на плацдармі збудувати нове. Однак майбутнє не виникає з нічого – воно постає з минулого. Минуле ж, як усе на світі, – суперечливе (адже гегелівську діалектику наразі ніхто не скасував). Потрібно обережно відокремити зерна від полови і засіяти ними родючий ґрунт. Як це втілити представникам нашої спеціальності, може підказати, поряд з іншим, досвід М. Гордійчука.